

ХЭСГИЙН БАЙЦААГЧИЙН ГЭМТ ХЭРГЭЭС УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХ АЖЛЫН ҮР НӨЛӨӨГ ДЭЭШЛҮҮЛЭХ НЬ

Раднаабазарын Гантулга

Дархан уул аймгийн цагдаагийн газрын Эрүүлүүлэх
баривчлах байрны дарга, магистрант, цагдаагийн хошууч

УИХ, Засгийн газраас энэ бүхэнд дүгнэлт хийж гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр ихээхэн анхаарал тавьж, хэд хэдэн хөтөлбөр төлөвлөгөөг боловсруулж хэрэгжүүлж ирсэн. Тухайлбал: Монгол Улсын Засгийн газраас “Хулгайн гэмт хэрэгтэй тэмцэх” /2002 он/, “Хүүхдийн болон түүний эсрэг гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний хөтөлбөр” /1999 он/, “Хар тамхи, мансууралтай тэмцэх” /2000 он/, “Хөдөлгөөний аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх” /2000 он/ зэрэг хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлж байжээ.

Мөн УИХ-аас “Архидан согтуурахаас сэргийлэх, хяналт тавих үндэсний хөтөлбөр” /2003 он/, Монгол Улсын Засгийн газраас “Архидан согтуурахтай тэмцэх талаар авах зарим арга хэмжээний тухай” тогтоол /1994 он/, “Архидан согтуурахтай тэмцэх тухай” /2000 он/, “Согтууруулах ундаа хэтрүүлэн хэрэглэсэн этгээдийг албадан эрүүлжүүлэх тухай” /2003 он/ Монгол Улсын хуулиудыг батлан гаргаж мөрдүүлсэн нь улс орны хэмжээнд гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэхэд ихээхэн нөлөө үзүүлсэн байна.

Ялангуяа УИХ-аас 1997 онд “Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх тухай” Монгол Улсын бие даасан хуулийг батлан, гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэхэд нийтийн тэмцлийг өрнүүлж, багагүй ажил хийжээ.

Энэ чиглэлээр зохицуулах бүх шатны зөвлөлүүд тодорхой үүрэг гүйцэтгэж байлаа. Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг улам идэвхижүүлж, ялангуяа цагдаагийн байгууллагын гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх албаны бүтэц, үйл ажиллагааг боловсронгуй болгоход ихээхэн анхаарсан байна.

Үүний үндсэнд цагдаагийн байгууллагад гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх хэлтэс, төв орон нутагт гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажилтны орон тоог баталж, зарим аймаг, хотод гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх тасгийг байгуулж, эрх зүйн орчинг бүрдүүлж өгсөн.

Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэхэд төрийн болон төрийн бус байгууллага, иргэдийн туслалцааг авч ажиллах, хамтын ажиллагааг сайжруулах зорилгоор Хэв журам хамгаалах газрын гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх хэлтсийг өөрчлөн “Олон нийттэй харилцах хэлтэс” болгон өөрчилж, ажлын чиг үүргийг тодорхойлж өгсөн.

Цагдаагийн байгууллага Монголын нээлттэй нийгэм хүрээлэн /Соросын сан/-тэй хамтран “Цагдаа-олон нийтийн хамтын ажиллагаа” төслийг хэрэгжүүлж байна.

Энэ нь Монгол Улсын цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааг өөрчлөн шинэчилж, эрх зүйн харилцааг боловсронгуй болгох, цагдаа-олон нийтийн хамтын ажиллагааг сайжруулах, цагдаагийн үйл ажиллагааг иргэншүүлэх, цагдааг олон түмний дотор үйлчилдэг, үйлчилгээний байгууллага болгон төлөвшүүлэх эхлэл тавьж байгаа юм.

1997 онд Монгол Улсад гарч буй гэмт хэрэг, түүний дотор хулгайлах гэмт хэргийн гаралтыг судлан дүгнэлт хийж, энэ төрлийн гэмт хэрэгтэй тэмцэх хөтөлбөрийн төслийг боловсруулан Засгийн газрын хуралдаанд оруулж батлуулсан. Энэхүү хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх ажилд цагдаагийн байгууллага түлхүү анхаарч ажилласнаар хулгайлах гэмт хэргийг илрүүлэх, урьдчилан сэргийлэх ажилд нэлээд ахиц, өөрчлөлт гарсан билээ.

2001 онд хүүхдийн болон түүний эсрэг гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх хэлтсийг Эрүүгийн цагдаагийн газрын бүтцээс гаргаж, хэв журмын албаны бүтцэд оруулан, Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, архидан согтууралтай тэмцэх, хүүхдийн гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх тасгуудтайгаар шинээр байгуулж, улсын хэмжээнд үйл ажиллагааг нь явуулж байна.

Засгийн газраас батлан гаргасан Хүүхдийн болон түүний эсрэг гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, Хөдөлгөөний аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, Хар тамхи, мансууралтай тэмцэх хөтөлбөрүүдийг санаачлагч нь цагдаагийн байгууллага байсны дээр 2005 онд дуустал хэрэгжих хугацаанд цагдаагийн мэргэжлийн албадын хүч, анхаарлыг төвлөрүүлж ажиллаж байсан байна.

Нөхцөл байдалд дүн шинжилгээ хийж, цагдаагийн байгууллагын анхаарлын төвд байлгаж, төрөөс гэмт хэрэгтэй тэмцэх бодлогыг тодорхой төрлийн гэмт хэрэгт чиглүүлэн

хөрөнгө мөнгө, хүн хүч, техник хэрэгслээр хангуулахад анхаарч асуудлыг холбогдох хурал, төрийн төв байгууллагад оруулснаар тодорхой шийдвэрийг гаргуулан, хөрөнгө мөнгөний асуудлыг шийдвэрлүүлэн ард иргэдийн санаа сэтгэлийг зовоон бухимдал төрүүлж буй зарим төрлийн гэмт хэргүүдтэй шийдвэртэй тэмцэж эхэлсэн байна. Тухайлбал: Улсын Их Хурлаар малын хулгайн гэмт хэрэгтэй тэмцэх, гэмт хэргийг шинжлэх ухааны үндэстэй нотлох, хүний эрх, эрх чөлөөг дээдлэх, шинэ төрлийн гэмт хэргүүдтэй тэмцэх талаар тогтоол шийдвэрүүд гаргуулсан нь цаг үе, нөхцөл байдалд дүгнэлт хийж, тодорхой зарим хэргүүдэд цохилт өгөхүйц арга хэмжээ авч буй нь зохих үр дүнгээ өгч байна.

Цагдаагийн алба хаагчийн мэдлэг чадвар, ажлын хариуцлага, сахилгыг сайжруулах, ёс зүйг төлөвшүүлэх, бүх шатны дарга нараас алба хаагч нартай ажиллах ажлын арга барилыг дээшлүүлэхийн тулд зорилго чиглэл, үе шаттай олон арга хэмжээг хэрэгжүүлж байна.

Анх 1975 онд хэсгийн байцаагч хэмээх албан тушаалыг бий болгосон үеэс эхлэн өнөөг хүртэл хэсгийн байцаагч нь хариуцсан нутаг дэвсгэртээ гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийгмийн хэв журам хамгаалах, урьдчилан сэргийлэх ажлыг хэрэгжүүлж, оршин суугчид, иргэдийн амгалан тайван байдлыг хангаж, амьдрах таатай орчныг бүрдүүлэх үүргийг амжилттай хэрэгжүүлж ирсэн байна.

Хэсгийн байцаагч нь хариуцсан нутаг дэвсгэртээ цагдаагийн байгууллагын бүх чиг үүргийг хэрэгжүүлэхдээ гэмт хэрэг, захиргааны зөрчилтэй тэмцэх, нийгмийн хэв журам сахиулах ажлыг бие даан зохион байгуулагч гол хүч юм.

Хэсгийн байцаагч нар гэмт хэрэг илрүүлэх, хэрэг бүртгэлт хийх, хүний өргөдөл гомдлыг цаг тухайд нь шийдвэрлэх, эрх зүйн зөрчилтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаа явуулж цагдаагийн бусад албан тушаалтнуудтай харьцуулбалхууль хамгаалах бүх хүрээг хамарч цагдаагийн байгууллагыг төлөөлөн ажилладаг өргөн эрх хэмжээтэй орон нутгийн цагдаагийн үндсэн нэгж юм.

Хэсгийн байцаагч нь байгууллагынхаа өвөрмөц олон талын үйл ажиллагааг ийнхүү бие даан явуулахдаа төвөөсөө алсагдмал, холбоо мэдээллийн хувьд дутагдалтай, ажлын хүнд нөхцөлд үүрэг гүйцэтгэдэг цагдаагийн байгууллагын захиргааны үйл ажиллагааны гол цөмийг бүрдүүлдэг албан тушаалтан юм.

Энэ бүхнээс дүгнэн үзэхэд цагдаагийн хэсэг “хэсгийн байцаагч” нь цагдаагийн эрх зүйн бие даасан субъект болж, Цагдаагийн орон нутгийн байгууллагын зорилт, чиг үүрэг, үндсэн үүрэг, эрхийг хэрэгжүүлдэг нь тодорхой байна.

Зөвхөн нийгмийн хэв журам хамгаалах салбарт л гэхэд хэсгийн байцаагч нь энэ чиглэлээр гарсан хууль тогтоомж, эрх зүйн актыг иргэн, албан тушаалтнаас хэрхэн биелүүлж байгаад хяналт тавих, түүнийг тайлбарлан ойлгуулах, гэмт хэрэг, нийгмийн хэв журмыг газар дээр нь илрүүлэн таслан зогсоох, захиргааны зөрчилд хариуцлага хүлээлгэх, согтуурах, танхайрах, хутга мэс, бусад зүйлийг хууль бусаар биедээ авч явах зэрэг эрх зүйн зөрчилтэй өдөр тутам тэмцэл явуулах, гэмт хэрэг, эрх зүйн зөрчлийн улмаас хохирсон иргэнийг эрхийг сэргээн хангах, олон нийтийн газар биеэ авч явах чадваргүй хүнд хойшлуулшгүй туслалцаа үзүүлэх, нийтийг хамарсан арга хэмжээний үед хэв журам сахиулах гэх мэт үүрэг гүйцэтгэж, цагдаагийн байгууллагын өмнө тавигдсан зорилт, чиг үүргийг ханган биелүүлж байна.

Үүний зэрэгцээ гэмт хэрэг, нийгмийн хэв журмын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх ажлыг бие даан болон захиргаа, олон нийтийн байгууллага, аж ахуйн нэгжтэй хамтран зохиох, сэжигтэн, яллагдагч, шүүгдэгч, ялтан, шүүхээс даалгасан хүнийг эрэн сурвалжлах, алдагдсан эд зүйлийг олж тогтоох, байгалийн гамшиг, хүн малын халдварт өвчин гарсан, бусад онцгой нөхцлийн үед хариуцсан нутаг дэвсгэрийн Засаг даргын ажилд тусалж авран хамгаалах, хүн хүч, тээврийн хэрэгсэл дайчлах, хорио цээрийн дэглэм тогтооход оролцох, эрх зүйд харш үйлдлээс хамгаалах арга хэмжээг холбогдох албан тушаалтнуудтай хамтран зохион байгуулж хэрэгжүүлдэг байна.

Цагдаагийн хэсгийн байцаагчийн ажлын амжилтанд хүрэх нөхцөл нь хариуцсан хэсгийнхээ өөрчлөгдөж буй нөхцөл байдлаа өдөр тутам мэдэрч үнэлэх, өдөр тутмын ажлын төлөвлөж, ажлын цагаа үр ашигтай зарцуулах, үйл ажиллагаандаа илүү тохиромжтой тактикийн арга барилыг сонгож хэрэглэх, нийгмийн хэв журам хамгаалах, гэмт хэрэгтэй тэмцэх ажлын туршлага, шинжлэх ухаан, техникийн ололтыг өргөнөөр нэвтрүүлэх, хамтран ажиллах зүй зохистой орчинг бүрдүүлэхэд оршдог.

Эрүүгийн болон хэв журмын нөхцөл байдал, үйлчлэх нутаг дэвсгэрийн хэмжээ, оршин суух хүн амын тоо, ажлын ачаалал зэрэг хүчин зүйлээс хамаарч цагдаагийн тухайн хэсэгт хэдэн байцаагч, хичнээн цагдаа ажлуулахаа орон нутгийн цагдаагийн байгууллага, харъяалагдах нутаг дэвсгэрийн Засаг дарга тохиролцон орон тоогоо тогтооно.

Цагдаагийн хэсгийн төлөөлөгч, байцаагчийг орон нутгийн цагдаагийн байгууллагаас тухайн нутаг дэвсгэрийн Засаг даргатай зөвшилцөн ирүүлсэн санал хүсэлтийг үндэслэн цагдаагийн төв байгууллага, цагдааг орон нутгийн цагдаагийн байгууллага нь тус тус тогтоогдсон журмын дагуу томилно.

Тухайн орон нутагт ажиллаж байгаа хэсгийн байцаагч нь өөрийн үйл ажиллагааг тухайн нутаг дэвсгэрийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, Засаг даргын өмнө ажлаа хариуцан тайлагнаж, оршин суугаа газрынхаа хүн амд ажлын үр дүнгийн талаар тайланга тавина.

Сүүлийн хэдэн жилд нийгмийн сэтгэхүй, хүмүүсийн бодол санаанд өөрчлөлт гарч эхэлсэн нь ажиглагдаж эхэлсэн. Өнөөдөр нийгэм гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийгмийн хэв журам сахиулах үйл ажиллагаанд иргэд, олон нийт найдаж, итгэж болох илтгэлцлийг хүсч байна. Нөгөө талаас цагдаагийн байгууллагын явуулж буй үйл ажиллагааг ард иргэд талархан хүлээж авах тийм нийгмийн сэтгэхүйг хүсэж байна.

Гэмт хэрэгтэй үр дүнтэй тэмцэхэд ажлын өөр арга барил, ард иргэдтэй өөр харьцаатай байх хэрэгтэй гэдгийг зөв совингоороо мэдэрч төр эрх зүйн зохицуулалтыг нь хийж өгөх ёстой.

Энэ хүрээнд Засгийн газар болон Цагдаагийн Ерөнхий газраас тодорхой арга хэмжээнүүдийг авч хэрэгжүүлж иржээ. Тухайлбал Монгол Улсын Засгийн газрын 1992, 2000 оны “Цагдаагийн байгууллагын сум, хорооны хэсгийн төлөөлөгч, байцаагч нарыг албан ажлаа явуулахад нь шаардагдах ажлын байр, тээврийн хэрэгсэл, холбоогоор хангах, цахилгаан, дулааны зардлыг төсвөөс санхүүжүүлэх, хойшлуулшгүй ажилд хэрэглэх шатахууны лимиттогтоох, хариуцсан нутаг дэвсгэрт нь байр орон сууцаар хангах, сум хорооны цагдаагийн алба хаагчийн эхнэр, нөхрийг ажлын шаардлагаар цагдаагийн туслах ажилтнаар хуульд нийцүүлэн томилж, 50 хувиар цалинжуулах арга хэмжээг жил бүрийн төсөвд тусгаж хэрэгжүүлэхийг аймаг, нийслэлийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, Засаг дарга нарт даалгасан 43, 94 тоот тогтоол, 1999 онд Цагдаагийн Ерөнхий Газраас хэсгийн байцаагч, төлөөлөгч нарын тогтвортой ажиллах нөхцлийг хангах, тэднээс үүргээ биелүүлэх боломж, баталгааг бүрэн хангах, тэдний үйл ажиллагааг иргэдэд ойртуулах, мэдлэг боловсролыг нь дээшлүүлэх зорилтын хүрээнд “Цагдаагийн байгууллагын хэсгийн төлөөлөгч болон цагдаа нарын тогтвортой үйл ажиллагааг хангах дэд хөтөлбөр”-ийг 5 жилийн хугацаанд хэрэгжүүлэхээр баталж ажилласан байна.

Мөн гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийгмийн хэв журам сахиулах, урьдчилан сэргийлэх ажлыг сайжруулахад хэсгийн байцаагчийн үүрэг хариуцлагыг дээшлүүлэх зорилгоор 2003 оны Цагдаагийн Ерөнхий Газрын даргын 229 тоот тушаалаар “Хэсгийн байцаагчийн ажлын заавар”-ыг баталж, Цагдаагийн байгууллагын хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагаатай холбогдсон харилцааг зохицуулах эрх зүйн боломж бүрдсэн байна.

Монголын цагдаагийн байгууллагын нэг бүрэлдхүүн хэсэг болох хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагааны төлөв байдлыг нээн харуулах, хэсгийн байцаагчдын ажлын нөхцөл байдалд үнэлгээ өгөх, тэднээс чиг үүргээ хэрэгжүүлэхэд учирч буй саад бэрхшээлийг ил тод болгон түүнийг даван туулах арга замыг эрэлхийлэх шаардлага зүй ёсоор гарч ирж байна.

Дархан-Уул аймгийн хүн амын нягтрал өдрөөс өдөрт нэмэгдэж байгаатай холбоотойгоор хот зохион байгуулалт оновчтой бус хэлбэрээр хийгдэж, иргэдийн шилжин суурьших явдал ихэссэнтэй холбоотойгоор зарим өрх айлын байршил, хаяг тодорхойгүй байдлыг ихээр үүсгэж байгаа нь хэсгийн байцаагчдын үйл ажиллагааны хэвийн нөхцлийг алдагдуулах нэг шалтгаан болж байна.

Тиймээс миний хийсэн судалгаанд оролцсон хэсгийн байцаагчдын ажиллаж буй нутаг дэвсгэрийн онцлогийг тодруулан үнэлэх зорилгоор явуулсан санал асуулгад давхцсан тоогоор нийт нутаг дэвсгэр, засаг захиргааны нэгжийн 30 орчим хувь нь гэр хороолол ихтэй гэж үнэлсэн байхад үлдсэн хэсэг нь шилжин суурьшигчид ихтэй зэргээр үнэлжээ. Энэ нь хэсгийн байцаагчийн ажлын ачаалал ихсэх, үйл ажиллагааны үр нөлөө буурах шалтгаан болж байна.

Цагдаагийн байгууллагын тухай хуулийн 33-38-р зүйлд заасан алба хаагчийн нийгмийн баталгаа хэрхэн хэрэгжиж буйг үнэлэх үүднээс хэсгийн байцаагчдын нийгмийн асуудлыг шийдвэрлэх талаар төр, засгийн хэрхэн анхаарал тавьж байгаа талаарх асуулга явуулахад

судалгаанд хамрагсдын 61 нь буюу 62.8 хувь нь хангалтгүй буюу огт хангалтгүй хэмээн хариулсан байхад 36 нь 37.1 хувь нь зарим талаараа асуудлыг шийдвэрлэдэг хэмээн үнэлжээ.

Хэсгийн байцаагчаас хуульд заасан чиг үүргээ хэрэгжүүлэхэд хүндрэлтэй нөхцөл байдлыг нэрлэнэ үү гэсэн асуулгад давхардсан тоогоор судалгаанд хамрагсдын 50 нь буюу 51.5 хувь нь байнга илүү цагаар ажилладаг /7 хоногт дунджаар 60-аас дээш цаг ажилладаг гэж 86 хувь нь хариулжээ/ гэж хариулсан байхад 60 нь буюу 61.8 хувь нь унаа машин болон холбооны хэрэгсэл байхгүй гэж хариулжээ. Мөн 20 нь тусгай хэрэгслийн хангалт муу, 40 нь хүн ам, нутаг дэвсгэрийн хэмжээ их, 37 нь ажлын байрны нөхцөл муу, 50 нь хэт олон төрлийн ажиллагаа явуулдаг, ажлын ачаалал хэт их хэмээн үнэлжээ. Мөн та ажлынхаа ихэнхи цагийг ямар ажилд зарцуулдаг вэ гэсэн асуултанд давхцсан тоогоор 56 нь өргөдөл, гомдол, эрүүгийн хэрэг шалгахад 72 нь зөрчил гаргасан хүнийг шүүхээр баривчлуулахад 22 нь байгууллага, аж ахуйн нэгж, айл өрхөөр орж гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажил явуулахад 6 нь эргүүлд гарахад гэж хариулсан бөгөөд айл өрхөөр явахад иргэд илт дургүйцдэг, гэртээ оруулдаггүй, нохой нь сул байдаг, өдрийн цагаар хүнгүй байдаг гэсэн хүндрэлүүдийг дурьджээ.